

INTEGRAL YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK KOMPOONENTLARI

Usmanova Shaxnoza Baxodirovna

Guliston davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

<https://orcid.org/0009-0007-0958-5761>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21949776>

Annotatsiya: Mazkur maqolada integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini tashkil etuvchi pedagogik komponentlar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Kasbiy tayyorgarlikning beshta o'zaro bog'liq komponenti — motivatsion-qadriyat, nazariy-bilim, ijrochilik-amaliy, pedagogik-metodik va ijodiy-shaxsiy komponentlar — yoritilgan. Har bir komponentning mazmuni, uni shakllantirish mexanizmlari hamda rivojlanish ko'rsatkichlari ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: integral yondashuv, musiqa o'qituvchisi, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik komponent, ijrochilik mahorati, pedagogik-metodik tayyorgarlik, motivatsion komponent, ijodiy tafakkur, musiqa pedagogikasi, oliy ta'lim.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения проанализированы педагогические компоненты, составляющие профессиональную подготовку будущих учителей музыки на основе интегрального подхода. Освещены пять взаимосвязанных компонентов подготовки — мотивационно-ценностный, теоретико-знаниевый, исполнительско-практический, педагогико-методический и творческо-личностный. С научно-практической точки зрения обоснованы содержание каждого компонента, механизмы его формирования и показатели развития.

Ключевые слова: интегральный подход, учитель музыки, профессиональная подготовка, педагогический компонент, исполнительское мастерство, педагогико-методическая подготовка, мотивационный компонент, творческое мышление, музыкальная педагогика, высшее образование.

Abstract: This article provides a scientific analysis of the pedagogical components constituting the professional training of prospective music teachers based on an integral approach. Five interconnected components of training — motivational-value, theoretical-knowledge, performance-practical, pedagogical-methodical, and creative-personal — are examined. The content of each component, the mechanisms of its formation, and the indicators of its development are substantiated from a scientific and practical perspective.

Keywords: integral approach, music teacher, professional training, pedagogical component, performance mastery, pedagogical-methodical training, motivational component, creative thinking, music pedagogy, higher education.

Kirish. Integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish uchun, avvalo, ushbu tayyorgarlikning aniq tarkibiy komponentlarini ilmiy jihatdan belgilash zarur [1]. Faqat aniq komponentlarga ega tuzilmaviy model orqaligina integral yondashuvni mavhum g'oyadan amaliy jihatdan qo'llash mumkin bo'lgan pedagogik tizimga aylantirish mumkin bo'ladi.

Kasbiy tayyorgarlikning komponentlarini ajratishda musiqa o'qituvchisi faoliyatining ko'p qirraliligini — uning motivatsion, bilim, amaliy-ijrochilik, metodik va ijodiy jihatlarini —

hisobga olish zarur [2]. Har bir komponent o'ziga xos shakllanish mexanizmiga ega bo'lib, ular birgalikda yaxlit kasbiy tayyorgarlik tizimini tashkil etadi.

Shu nuqtai nazardan, integral yondashuv asosida kasbiy tayyorgarlikni tashkil etuvchi pedagogik komponentlarni ilmiy jihatdan tizimli tahlil qilish, ularning har birining mazmuni va shakllanish mexanizmlarini asoslash mazkur maqolaning dolzarbligini belgilaydi [3].

Muammoning o'rganilgan darajasi. Kasbiy tayyorgarlikning tarkibiy-komponentli tuzilmasi masalasi N.V. Kuzmina [1]ning pedagogik faoliyat psixologiyasiga bag'ishlangan fundamental tadqiqotlarida chuqur ishlab chiqilgan bo'lib, unda pedagog kasbiy mahoratining tarkibiy komponentlari (gnostik, loyihaviy, konstruktiv, kommunikativ, tashkiliy) asoslangan. G.M. Sipin [2]ning musiqa-ijrochilik pedagogikasiga oid tadqiqotlarida esa aynan musiqachi-pedagog kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos komponentlari yoritilgan.

Mahalliy musiqa pedagogikasi fanida O. Matyoqubov [3], R. Yunusov [4] kabi olimlarning ishlarida bo'lajak musiqa o'qituvchilarini tayyorlashning umumiy tarkibiy-mazmuniy asoslari yoritilgan. Kompetensiyaviy yondashuvning umumnazariy asoslari esa Z. Tolipov [5]ning ishlarida chuqur tahlil qilingan. Shunga qaramay, olib borilgan tadqiqotlarda aynan integral yondashuv nuqtai nazaridan musiqa o'qituvchisi kasbiy tayyorgarligining komponentlarini tizimli, bir-biriga bog'liq holda tahlil qiluvchi maxsus ishlar mahalliy fanda hali yetarli darajada mavjud emas. Ushbu bo'shliqni to'ldirish mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Muhokama. Motivatsion-qadriyat komponenti kasbiy tayyorgarlikning "boshlang'ich zamini" bo'lib, u talabaning musiqa o'qituvchisi kasbiga, xususan ijrochilik va pedagogik faoliyatning uyg'unligiga nisbatan ichki, barqaror qiziqishini anglatadi [1]. Ushbu komponent yetarli darajada shakllanmagan taqdirda, boshqa barcha komponentlarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik sa'y-harakatlar ham kutilgan samarani bermasligi mumkin, chunki talabaning ichki motivatsiyasi bo'lmasa, u faqat tashqi majburlov asosida o'qiydi.

Nazariy-bilim komponenti musiqa nazariyasi, tarixi, uslublar hamda pedagogika-psixologiyaga oid integratsiyalashgan bilimlar majmuini o'z ichiga oladi [2]. Integral yondashuv nuqtai nazaridan bu komponentning o'ziga xosligi shundaki, nazariy bilim alohida, mavhum holda emas, balki doimo ijrochilik va pedagogik misollar bilan bog'langan holda beriladi. Ijrochilik-amaliy komponent esa bo'lajak o'qituvchining cholg'u yoki vokalda yuqori mahoratga ega bo'lishi, shu bilan birga bu mahoratni pedagogik maqsadlarga (masalan, o'quvchi darajasiga moslashtirilgan repertuar tanlash) moslashtira olish qobiliyatini anglatadi.

Pedagogik-metodik komponent musiqa fanini o'qitishning zamonaviy metodikasi, dars loyihalashtirish va o'quvchilar bilan samarali ishlash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi [3]. Bu komponent aynan integral yondashuvning "amaliy natijasi" hisoblanadi, chunki u orqali nazariy va ijrochilik komponentlarida shakllangan bilim-ko'nikmalar real pedagogik vaziyatga tatbiq etiladi. Nihoyat, ijodiy-shaxsiy komponent talabaning musiqiy-pedagogik vaziyatlarda mustaqil, ijodiy yechim topa olish, o'z individual pedagogik-ijrochilik uslubini shakllantirish qobiliyatini anglatadi [4] — bu komponent boshqa to'rttasining integratsiyalashgan, yuqori darajadagi natijasi sifatida namoyon bo'ladi.

Ushbu beshta komponent bir-biridan ajralgan holda emas, balki o'zaro uzviy bog'liq, izchil tizim sifatida rivojlanadi [5] — motivatsiya bilim olishga undaydi, bilim ijrochilik va metodik faoliyatga asos bo'ladi, ularning barchasi esa yakuniy, integratsiyalashgan ijodiy-shaxsiy komponentda mujassamlashadi.

Natijalar. Integral yondashuv asosida bo'ljak musiqa o'qituvchilari kasbiy tayyorgarligining beshta pedagogik komponentini tahlil qilish jarayonida ularning mazmuni, shakllanish mexanizmlari va rivojlanish ko'rsatkichlari tizimlashtirildi. Tahlil natijalari quyidagi jadvalda umumlashtirilgan holda keltirilgan:

№	Pedagogik komponent	Mazmuni	Shakllanish mexanizmi	Ko'rsatkichi
1	Motivatsion-qadriyat komponenti	Musiqa o'qituvchisi kasbiga, ijrochilik va pedagogik faoliyatning uyg'unligiga nisbatan ichki, barqaror qiziqish va qadriyat munosabati	Kasbiy-ijodiy uchrashuvlar, muvaffaqiyatli musiqachi-pedagoglar tajribasini tahlil qilish, ilhomlantiruvchi konsert-darslar	Kasbga nisbatan barqaror, ichki anglangan qiziqish va faoliyatga kirishishga tayyorlik darajasi
2	Nazariy-bilim komponenti	Musiqa nazariyasi, tarixi, uslublar va pedagogika-psixologiyaga oid integratsiyalashgan, tizimli bilimlar majmui	Fanlararo integratsiyalashgan ma'ruza-seminarlar, nazariy bilimni ijrochilik misollarida ko'rsatuvchi mashg'ulotlar	Nazariy tushunchalarni amaliy ijrochilik va pedagogik vaziyatlar bilan bog'lay olish darajasi
3	Ijrochilik-amaliy komponent	Cholg'u yoki vokalda yuqori ijrochilik mahorati, uni pedagogik maqsadlarga moslashtira olish qobiliyati	Individual cholg'u/vokal darslari, pedagogik repertuar bilan ishlash, o'quvchilarga moslashtirilgan ijro mashqlari	Ijrochilik mahoratini pedagogik vazifalarga moslab qo'llay olish darajasi
4	Pedagogik-metodik komponent	Musiqa fanini o'qitishning zamonaviy metodikasi, dars loyihalashtirish va o'quvchilar bilan ishlash ko'nikmalari	Musiqa o'qitish metodikasi fani, pedagogik amaliyot, namunaviy darslarni tahlil qilish	Musiqa darsini metodik jihatdan to'g'ri va qiziqarli tashkil eta olish qobiliyati
5	Ijodiy-shaxsiy komponent	Musiqiy-pedagogik vaziyatlarda mustaqil, ijodiy yechim topa olish, o'z individual uslubini shakllantirish qobiliyati	Ijodiy loyihalar, improvizatsiya mashqlari, o'z pedagogik-ijrochilik uslubini izlash topshiriqlari	Nostandart musiqiy-pedagogik vaziyatlarda mustaqil va ijodiy

№	Pedagogik komponent	Mazmuni	Shakllanish mexanizmi	Ko'rsatkichi
				yecha olish darajasi

Jadvalda keltirilgan tahlildan ko'rinib turibdiki, komponentlar o'rtasida izchil, ierarxik bog'liqlik mavjud — motivatsion-qadriyat komponenti boshqa barcha komponentlarning shakllanishi uchun zaruriy ichki zamin bo'lib xizmat qilsa, ijodiy-shaxsiy komponent ularning eng yuqori, integratsiyalashgan natijasi sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, komponentlarni alohida-alohida emas, balki bir-birini to'ldiruvchi yaxlit tizim sifatida rivojlantirish integral yondashuvning asosiy mohiyatini tashkil etadi. Umuman olganda, ishlab chiqilgan beshta komponentli tuzilma bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini maqsadli va izchil rivojlantirish uchun amaliy asos bo'la olishini ko'rsatdi.

Xulosa

Integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi motivatsion-qadriyat, nazariy-bilim, ijrochilik-amaliy, pedagogik-metodik va ijodiy-shaxsiy komponentlardan iborat yaxlit, o'zaro bog'liq tizim sifatida shakllanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu komponentlarning har birini maqsadli va izchil rivojlantirish, ular orasidagi ierarxik-uzviy bog'liqlikni hisobga olish samarali kasbiy tayyorgarlikning zaruriy sharti hisoblanadi.

Ishlab chiqilgan komponentlar tizimi oliy musiqa-pedagogik ta'lim amaliyotida o'quv dasturlarini takomillashtirish, talabalar kasbiy rivojlanishini diagnostika qilish uchun amaliy asos bo'la oladi. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu komponentlarning har birini o'lchash uchun aniq diagnostik mezonlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
2. Цыпин Г.М. Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика. – СПб.: Алетейя, 2001. – 320 с.
3. Matyoqubov O. Musiqa nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Musiqa, 2012. – 264 b.
4. Yunusov R. O'zbekiston professional musiqa madaniyati tarixi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2005. – 216 b.
5. Tolipov Z.T. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim jarayonini takomillashtirish. – Toshkent: Fan, 2013. – 184 b.